

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ

<i>Шевцова О. Й., Потій А. Д.</i> КРЕДИТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ	3
<i>Васильєва Т. А., Афанасьєва О. Б.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО РИНКУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ В УКРАЇНІ	7
<i>Коваленко В. В., Шепель Є. В.</i> МОНЕТАРНІ ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ ІНФЛЯЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	11
<i>Гойхман М. І.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	18
<i>Баріда Н. П.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ГРОШОВОЇ ЕМІСІЇ У ТРАНСМІСІЙНОМУ МЕХАНІЗМІ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ	22
<i>Губарева І. О.</i> ОЦІНКА БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА КРАЇН – ЧЛЕНІВ ЄС У ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ	26
<i>Огородня Е. Н.</i> ФОРМИРОВАНИЕ МОНЕТАРНОЙ ПОЛИТИКИ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ	30
<i>Леонов С. В., Богма С. Д.</i> ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	35

РОЗДІЛ 2. БАНКІВСЬКА СПРАВА

<i>Циганюк Д. Л., Гланич В. Н.</i> МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	40
<i>Чернявський І. Б.</i> МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ КІЛЬКОСТІ ЦЕНТРІВ САМООБСЛУГОВУВАННЯ БАНКУ В РЕГІОНІ	45
<i>Шульженко Г. М.</i> МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ БАНКУ НА ОСНОВІ МЕРЕЖЕВОГО ПЛАНУВАННЯ	50
<i>Радченко О. В., Бойченко В. М.</i> АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	59
<i>Д'яконова І. І., Мірошниченко Г. О.</i> МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	62

УДК 336.71:35.077(477)

*М. І. Гойхман, канд. екон. наук, доцент, здобувач,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, м. Харків*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті виділено головні причини незадовільного стану державного регулювання національної економіки та банківської системи. Визначено сучасні цілі державного регулювання банківської системи та розкрито поняття “державне регулювання банківської системи”.

Ключові слова: державне регулювання, банківська система, національна економіка.

Постановка проблеми. Організація державного регулювання банківської системи у її взаємозв'язку із розвитком національної економіки належить до актуальних проблем сучасної економічної науки. Низка взаємопов'язаних проблем чинить негативний вплив на розвиток національної економіки та доводить відсутність єдиної виваженої державної політики щодо розвитку банківської системи, а разом із тим і стимулювання прогресивного розвитку національної економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням організації державного регулювання банківської системи присвячені праці І. В. Белової, О. Д. Вовчак, І. І. Д'яконової, Г. Т. Карчевої, В. В. Коваленко, О. А. Колодія, О. В. Крухмаль, О. Хаб'юка та інших. Науково-теоретичним підґрунтям цієї статті стали праці таких науковців, як М. І. Діба, О. О. Другов, Н. Я. Зінько, О. Є. Костюченко, А. Я. Кузнецова, О. П. Орлюк, С. М. Шишкін.

Невирішені раніше частини проблеми. У контексті нашої роботи відмітимо, що до сьогодні залишаються остаточно невирішеними на рівні держави концептуальні засади державного регулювання банківської системи у взаємозв'язку з розвитком національної економіки.

Мета статті – визначення та обґрунтування концептуальних положень організації державного регулювання банківської системи в сучасних умовах функціонування вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, головними причинами незадовільного стану державного регулювання національної економіки та банківської системи є такі.

Насамперед, надмірні сподівання щодо саморегуляції ринкової економіки в цілому, і розвитку банківських відносин. Не применшуючи ролі саморегуляції економіки, слід відмітити, що

економічні процеси не повинні виходити з-під контролю держави. В аналітичних роботах науковці доводять, що Україні необхідно провести комплексну реформу системи регулювання та нагляду над усіма учасниками фінансового ринку [1, с. 84]. Це, у свою чергу, свідчить про необхідність посилення державного регулювання економіки, в тому числі й банківського сектора, як складової національної економіки.

Сьогодні законодавство України щодо державного регулювання в економічній сфері характеризується спонтанними та безсистемними змінами, у результаті чого динамічність процесів призводить до нестабільності у відносинах між економічними агентами. Така безсистемна мінливість законодавства створює у банківському секторі підвищення ризиків, а відтак і підвищення вартості послуг. М. І. Діба вважає, що регулювання банківської діяльності являє собою насамперед створення відповідної правової бази. З одного боку, це розроблення та ухвалення законів, що регламентують діяльність банків. З іншого – це ухвалення відповідними установами, уповноваженими державою, положень, що регламентують функціонування банків, у формі нормативних актів, інструкцій та директив [2, с. 77]. У той же час надмірне регулювання окремих бізнес-процесів спонукає підприємців до тіньових схем діяльності, що закономірно виводить у тінь частину грошових потоків, минаючи банківську систему. Внаслідок цього національна економіка втрачає можливості залучати тимчасово вільні кошти для кредитування пріоритетних галузей народного господарства.

Відсутність адекватної системи технічної регламентації в національній економіці знижує умови розвитку підприємницької активності. А рівень тінізації й корупції в державі переконають у тому, що таку систему необхідно удосконалити. Впливати на розвиток банківської системи та національної економіки необхідно

через систему нормативно-правових актів, в яких має міститися технічна регламентація, нормативні приписи для підприємницьких структур і нормативне закріплення державного контролю, підтримки, допомоги, заохочення економічних ініціатив тощо. О. С. Костюченко пише, що “здійснюючи правове регулювання економічної діяльності взагалі та банківської зокрема, не можна покладатися виключно на правові конструкції без урахування економічної сутності явищ в економіці” [4, с. 47]. Погоджуючись з цим твердженням, зазначимо, що відсутність у вітчизняному законодавстві такого підходу пригнічує розвиток національної економіки та уповільнює зміцнення стійкості банківської системи. При цьому відсутність державної підтримки пріоритетних галузей народного господарства та динамізм системоутворюючої ідеї розвитку національної економіки та банківської системи протягом тривалого часу позначились на рівні капіталізації та обсягу іноземних інвестицій в національну економіку.

Гальмування інноваційної діяльності через відсутність системи допомоги, заохочення і фінансування суб’єктів інноваційної діяльності вимагають нагального вирішення проблеми щодо організації державного регулювання банківської системи, як невід’ємної та рушійної сили національного народного господарства. Слід усвідомити, що важливою передумовою ефективної реалізації інвестиційної діяльності виступає відповідне фінансове забезпечення всіх етапів цієї діяльності. Досвід розвинутих країн показує, що банки у цьому процесі можуть працювати за трьома напрямками: 1) обслуговування руху грошей, що належать клієнтам та призначені для інвестицій в інновації; 2) інвестування (через фондовий ринок) у діяльність інноваційно активних підприємств; 3) кредитування інноваційних проектів. Як зазначають А. Я. Кузнєцова, Н. Я. Зінько, О. О. Другов, вітчизняна практика свідчить, що роль банків в Україні у процесі фінансування інновацій переважно зводиться до першого та третього напрямів зазначеного переліку [5, с. 46]. Отже, діяльність банків у інноваційній діяльності в Україні потребує розширення.

Організація державного регулювання банківської системи характеризується відсутністю уніфікованого підходу до системи державного фінансового контролю. Нормативно слід закріпити форми, цілі, методи державного фінансового контролю. Слід мати на увазі, що ефективність регулювання та нагляду за фінансовим сектором залежить значною мірою від того, наскільки чітко

визначені завдання, що стоять перед органами регулювання та нагляду, наскільки добре ці завдання розуміють і підтримують органи, що розробляють економічну політику держави та несуть відповідальність за її реалізацію [3, с. 3]. Отже, необхідно концептуально визначитися із системою державного фінансового контролю.

Наведені вище обставини, на наш погляд, є тим мінімальним набором проблем, які потребують нагального вирішення через систему державного регулювання банківської системи. При цьому необхідно звернути увагу на те, що офіційне тлумачення поняття “державне регулювання банківської системи” у законодавстві відсутнє, хоча за логікою самого терміна ми розуміємо, що це регулювання банківської системи, яке здійснюється державою. Незважаючи на нібито просте пояснення цього терміна, все ж таки відсутність його офіційного трактування вносить невизначеність у саме державне регулювання банківської системи. Відповідно до Закону України “Про Національний банк України” центробанк здійснює банківське регулювання, яке відповідно до закону визначено як одну із функцій Національного банку України. Ця функція полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [8]. Досліджуючи загальні питання державного регулювання економіки, науковці доводять, що під цим поняттям необхідно розуміти сукупність заходів економічного, правового та організаційного впливу на економіку, у тому числі шляхом державної підтримки й захисту суб’єктів підприємницької діяльності, а також державний контроль за дотриманням вимог законодавства суб’єктами такої діяльності [9, с. 4]. Дане визначення містить необхідні елементи, які раціонально покласти в основу визначення терміна “державне регулювання банківської системи”: (а) тріада видів державного регулювання – економічне, правове та організаційне; (б) державна підтримка та захист суб’єктів господарювання, як необхідний елемент розвитку національної економіки; (в) державний контроль, під яким необхідно розуміти не лише здійснення перевірок щодо дотримання законодавства, а систему гарантування дотримання законодавства учасниками господарського обороту. Працюючи над визначенням поняття державного регулювання банківської системи, прийемо за основу виділені вище елементи державного регулювання та врахуємо той

факт, що банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень Закону України “Про банки і банківську діяльність” [7]. Такі обставини вказують на необ-

хідність розмежування регулювання діяльності центробанку та банків другого рівня. Тому визначимо ті органи, які застосовують заходи державного впливу на банківську систему України. Це дасть можливість окреслити масштабність відповідного державного регулювання (табл. 1).

Таблиця 1 – Основні заходи державного впливу на банківську систему України та органи, що їх застосовують

Заходи державного впливу	Сутність впливу	Органи застосування заходів
Економічні форми регулювання банківської діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - визначення розміру статутного капіталу банків; - встановлення обсягів економічних нормативів для банків другого рівня; - визначення економічних інструментів; - грошово-кредитна політика; - державна регуляторна політика; - прогнозування та планування 	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України
Правове регулювання банківської діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - визначення прав, обов'язків та відповідальності банків двох рівнів шляхом прийняття нормативно-правових актів; - державні гарантії діяльності банків в Україні 	Верховна Рада України, Національний банк України
Організаційне регулювання діяльності банків	<ul style="list-style-type: none"> - визначення будови банківської системи України; - ліцензування банківської діяльності; - адміністративне регулювання; - індикативне регулювання 	Верховна Рада України, Президент України, Національний банк України
Державна підтримка банків	<ul style="list-style-type: none"> - розширення можливостей банків до розвитку; - створення сприятливого інвестиційного клімату; - підтримка впровадження інновацій тощо; - державна допомога; - рефінансування банків Національним банком України 	Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, органи місцевого самоврядування
Захист банків від порушення їх прав	<ul style="list-style-type: none"> - захист законних інтересів банків 	Судові та правоохоронні органи, Національний банк України
Державний контроль за діяльністю банків в Україні	<ul style="list-style-type: none"> - внутрішній та зовнішній аудит фінансової звітності Національного банку України; - банківський нагляд; - контроль за надходженням коштів до державного бюджету від Національного банку України; - контроль за виконанням кошторису Національного банку України; - контроль за дотриманням законодавства України у різних його сферах (наприклад, захист прав споживачів фінансових (банківських) послуг, охорона праці, пожежна безпека тощо) 	Органи виконавчої влади, Національний банк України, аудиторські фірми

Наведена таблиця демонструє масштаби державного регулювання та діяльність державних органів у частині заходів державного впливу. Не зупиняючись на аналізі повноважень державних органів, зазначимо лише те, що відсутність чіткого розмежування таких повноважень і відсутність налагодженої взаємодії та координації у діяльності названих органів призводить до безсистемності у державному регулюванні банківської системи. Так, О. П. Орлюк свого часу писала: “Досвід багатьох країн свідчить про те, що при правильному управлінні банки можуть вижити навіть і в несприятливих економічних умовах” [6, с. 24].

Отже, з метою визначення концептуальних положень організації державного регулювання банківської системи у взаємозв'язку з розвитком національної економіки робимо висновок, що державне регулювання банківської системи – це система заходів економічного, правового та організаційного впливу на банки в Україні, що застосовуються органами державної влади та Національним банком України для забезпечення функціонування банківської системи, у встановленому законодавством порядку з метою сталого розвитку національної економіки, зокрема шляхом нормативного закріплення заходів забезпечення, підтримки, захисту й контролю діяльності

банків. Ми стверджуємо, що державне регулювання банківської системи, як одна з форм діяльності держави, неможливе без координації діяльності всіх державних органів на основі загальних засад економічної політики держави. Вищевикладене також дає підставу для висновку, що організація державного регулювання банківської системи здійснюється усіма гілками державної влади та Національним банком України як особливим центральним органом державного управління [8].

Також у концептуальному плані відносно державного регулювання банківської системи необхідно визначити цілі такого регулювання, які мають бути єдиними для всіх суб'єктів державного регулювання.

Ми вважаємо, що говорячи про цілі, необхідно виходити з орієнтирів дій посадових осіб. Тобто дії чи бездіяльність реалізуються на основі цільових установок, які вчиняються суб'єктами регулювання як зобов'язана поведінка. Однорідність цілі та обов'язку в нашому випадку можлива лише у разі нормативного закріплення цілей державного регулювання, які відповідно трансформуються в обов'язок конкретних державних органів та їх посадових осіб. Разом із тим нормативне закріплення цілей державного регулювання банківської системи окреслює програму державного розвитку банківської системи, режим її здійснення, дає інформацію про ціннісні орієнтири державної політики, тим самим оприлюднюючи учасникам ринку банківських послуг напрямки руху банківської системи України.

Вважати метою державного регулювання банківської системи лише забезпечення гарантій прав, свобод, реалізацію та захист інтересів учасників банківських відносин є недостатнім.

Також неправильним є формулювати цілі як стабільність банківської системи. Ціль повинна бути конкретизована через шляхи забезпечення та результати цього забезпечення. У протилежному випадку ціль залишиться декларацією бажаного неконкретизованого результату, досягнення якого неможливо піддати контролю. Безперечно, сучасні міжнародні системи моніторингу дають можливість у загальному вигляді окреслити стан забезпечення гарантованих державою прав і свобод учасників ринку банківських послуг. Індикатори фінансової стабільності та економічні нормативи дають можливість вирахувати рівень стабільності. Однак вважаємо, що визначати результативність досягнення цілей державного регулювання банківської системи необхідно, орієнтуючись на економічну ефективність, обчислювану в економічних величинах та їх співвідношенні.

Висновки. Концептуальні положення державного регулювання банківської системи мають відображати:

- посилення ролі держави у підвищенні ефективності національного господарства з побудовою системи взаємодії державних органів, що кореспондує з цілями державного регулювання економікою в цілому та банківською системою зокрема;
- ефективне регулювання банківської системи з урахуванням того, що природа банківської діяльності полягає в акумулюванні грошових коштів, що є фундаментальною основою для досягнення цілей розвитку реального сектора економіки України;
- визначені напрями удосконалення державної економічної політики, запропоновані у понятті “державне регулювання банківської системи”.

Список літератури

1. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки”. – К. : НІСД, 2014. – 148 с.
2. Диба М. І. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України / М. І. Диба // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 77–88.
3. Консультації щодо підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні : Зелена книга. – К. : НБУ, 2010. – 28 с.
4. Костюченко О. Є. Адміністративно-правові засоби забезпечення стабільності банківської системи України / О. Є. Костюченко // Юстиція, свобода і безпека як сфера європейської інтеграції України : мат. круглого столу (м. Харків, 3 березня 2014 р.) / за ред. В. О. Серьогіна. – Харків : Рейтинг, 2014. – С. 44–49.
5. Кузнецова А. Я. Удосконалення банківського і небанківського фінансування інноваційної діяльності в Україні : монографія / А. Я. Кузнецова, Н. Я. Зінько, О. О. Другов. – К. : УБС НБУ, 2009. – 175, [1] с.
6. Орлюк О. П. Правові проблеми організації та діяльності банківської системи України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. П. Орлюк. – Харків, 2003. – 39 с.
7. Про банки і банківську діяльність : закон України від 07.12.2000 № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.

8. Про Національний банк України : закон України від 20.05.1999 № 679-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 24. – Ст. 1087.
9. Шишкин С. Н. Государственное регулирование экономики: предпринимательско-правовой аспект. – “Волтерс Клувер”, 2007. – 103 с.

Отримано 19.12.2014

Summary

The article highlighted the main causes of the unsatisfactory state of state regulation of the national economy and the banking system. Defined goals modern state regulation of the banking system and discuss the concept of “state regulation of the banking system”.

УДК 336.71

*Н. П. Баріда, канд. екон. наук, доцент, кафедра банківської справи
ДВНЗ “Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана”*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ГРОШОВОЇ ЕМІСІЇ У ТРАНСМІСІЙНОМУ МЕХАНІЗМІ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті досліджено теоретичні підходи наукових шкіл до визначення ролі грошової емісії в трансмісійному механізмі грошово-кредитної політики (ТММ). Обґрунтовано етапи впливу імпульсів грошово-кредитного регулювання та грошової емісії на економіку. Виокремлено наступні теоретичні підходи до вивчення ТММ: кейнсіанський, монетаристський та представників реального ділового циклу.

Ключові слова: грошова емісія, грошово-кредитне регулювання, трансмісійний механізм монетарної політики.

Постановка проблеми. Зміни обсягу грошової маси і структури грошових агрегатів, процентних ставок, валютного курсу, умов кредитування, цін активів, очікувань суб'єктів ринку, впливають на умови функціонування фінансового ринку. Відтак зміни на фінансовому ринку через зміну накопичень, інвестицій, споживання, обсяги експорту та імпорту здійснюють прямий або опосередкований вплив на реальний сектор, що в кінцевому рахунку відображається на динаміці обсягів і структури виробництва, зайнятості і цін.

Таким чином, загальна реакція фінансового ринку та економіки на грошову пропозицію центрального банку є результатом сумарної дії всіх каналів трансмісійного механізму грошово-кредитної політики. Фактично на основі каналів трансмісійного механізму здійснюється управління окремими видами ціни грошей у різних сегментах фінансового ринку, що проявляється в зміні депозитних, кредитних, міжбанківських відсоткових ставок, рівні прибутковості капітальних і боргових фінансових активів і відповідно впливає на зміну грошових потоків між окремими сегментами фінансового ринку, структуру грошової маси і роль грошей у стимулюванні розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та не вирішені раніше частини проблеми. У вітчизняній літературі недостатнім є рівень дослідженості проблем функціонування ТММ.

Серед відомих вчених, які приділили певну увагу даній темі, можна відзначити таких: С. М. Аржевітін, В. І. Міщенко, О. В. Дзюблюк, М. І. Савлук, А. В. Сомик та ін. Серед російських учених це: С. Р. Моїсеев, І. С. Іванченко, С. А. Андрюшин та ін. У той же час існує велика кількість досліджень у зарубіжній літературі, в тому числі і з боку дуже авторитетних економістів, таких як Ф. Мишкін, Б. Бернанке, Дж. Тейлор, М. Гертлер, С. Чечетті, М. Фрідман, Дж. Стігліц та інші.

Мета статті. Центральні банки розвинених країн, спрямовуючи інструменти грошово-кредитного регулювання на розширення грошової пропозиції, враховують особливості функціонування каналів трансмісійного механізму грошово-кредитної політики (далі – ТММ) в національній економіці. Є такі особливості і в Україні. Зокрема, Національний банк України планує найближчим часом перейти до режиму таргетування інфляції. У світлі цих змін необхідна активізація науково-методичної роботи в даному напрямку, оскільки передбачається задіяння монетарних механізмів, які раніше активно не використовувалися в практиці грошово-кредитного регулювання.

Важливість даної проблеми для України, недостатній рівень її теоретичної розробки і зростаюча практична значущість визначили актуальність теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Трансмісійний механізм грошово-кредитної політики (далі –

© Н. П. Баріда, 2014